

Заярна Н. М.,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Нечесанов М. Ю.,

аспірант, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Щербакова Н. С.,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

***Анотація.** У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення понять “діагностика фінансового стану” та “економічна безпека”. Обґрунтовано основні завдання діагностики фінансового стану підприємства, етапи проведення діагностичних процедур у процесі господарської діяльності. Представлено характеристику функцій економічної діагностики, основними з яких є оціночна, діагностична та пошукова. Окреслено основні напрями діагностики фінансового стану підприємства, що включають у себе як аналіз внутрішніх можливостей підприємства, так і зовнішні умови його функціонування. Визначено значення та необхідність діагностики фінансового стану підприємства як основного елемента забезпечення його економічної безпеки. Доведено взаємоформуючий характер результатів діагностики фінансового стану підприємства та рівня забезпечення його економічної безпеки. Надано перелік принципів комплексності, безперервності, законності, сполучення превентивних і реактивних заходів, диференційованості, сполучення гласності й конфіденційності, компетентності, економічної доцільності, на яких базується система економічної безпеки, а також вказані основні загрози економічної безпеки підприємства. Окреслено особливості ефективної діагностики фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки та висвітлено роль діагностики фінансового стану в підвищенні економічної безпеки підприємства.*

Ключові слова: фінансовий стан, діагностика фінансового стану, мета, завдання, етапи, принципи, економічна безпека підприємства.

Zaiarna N. M.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics,
Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Nechesanov M. Y.,

Postgraduate, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Shcherbakova N. S.,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

DIAGNOSIS OF ENTERPRISE FINANCIAL CONDITION AS THE MAIN ELEMENT OF ENSURING ITS ECONOMIC SECURITY

***Abstract.** The article considers theoretical approaches to the definition of “diagnosis of financial condition” and “economic security”. The basic stages of the financial condition of the company as well as stages of diagnostic procedures in the economic activity are substantiated. Presented the characteristic features of economic diagnostics, the main of which are estimating, diagnostic and searching. Outlined the main areas of diagnosis of the company's financial condition, which include analysis of both internal capabilities and external conditions of its operation. Determined the importance and the necessity of company's financial condition diagnosis as a main element to ensure its economic security. Proved the mutually forming nature of the diagnostic results and financial condition of the company to ensure its economic security. Provided a list of principles such as comprehensiveness, continuity, legitimacy, a combination of preventive and reactive measures, differentiation, communication, transparency and confidentiality, competence, economic feasibility, which form a system of economic security as well as the main threats to economic security are listed. Outlined the peculiarities of effective diagnosis of the*

company's financial condition in a market economy and highlighted the role of diagnostics the financial condition in improving the company's economic security.

Keywords: financial position, financial condition diagnosis, objectives, tasks, stages, principles, economic security.

Постановка проблеми. За умов трансформації економіки України в період загострення політично-економічних диспропорцій значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, оцінки їх ліквідності та платоспроможності, а також пошук шляхів підвищення і зміцнення економічної безпеки підприємства. Особливого значення набуває оцінка потенційних можливостей підприємства, яка забезпечується в результаті діагностики його фінансового стану. Це, в свою чергу, дозволяє визначити стратегічні напрями розвитку підприємства з метою зміцнення конкурентних переваг та зміцнення його економічної безпеки і, як наслідок, підвищення його прибутковості. Відтак, цим і обумовлена необхідність аналізувати фінансовий стан суб'єктів господарювання, оскільки використання аналітичного інструментарію його діагностики постає базою інформаційно-аналітичного забезпечення не тільки його стабільного розвитку, а і зміцнення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам діагностики фінансового стану підприємства присвячено праці вітчизняних та зарубіжних економістів: А. Муравйов, А. Градов, Н. Данілочкіна, Г. Савицька, Г. Базаров, С. Беляєв, Л. Белих, А. Ковальов, В. Савчук, А. Шеремет та ін. Питаннями економічної безпеки на рівні підприємства займалися такі науковці, як: Васильців Т. Г., Камлик М. І., Ніколаюк С. І., Шликов В. В. та інші. Проте, не зменшуючи значення здійснених досліджень у заданих напрямках, варто відзначити, що питання діагностики фінансового стану в контексті забезпечення економічної безпеки підприємства на сьогоднішній день розглядалися фрагментарно, що і актуалізує представлене дослідження.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є визначення сутності, мети, завдання, функцій діагностики фінансового стану, обґрунтування поняття “економічна безпека”, уточнення принципів та загрози її досягнення, а також аналіз етапів та напрямів проведення діагностики фінансового стану як основного елементу забезпечення економічної безпеки підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Суттєве розширення прав господарюючих суб'єктів за сучасних умов господарювання у сфері їх фінансово-економічної діяльності сприятиме підвищенню ролі своєчасної та якісної діагностики фінансового стану, оцінки ліквідності, платоспроможності й фінансової стійкості та пошуку шляхів підвищення рівня економічної безпеки. Особливістю формування економіки сучасного типу, крім посилення впливу жорсткої конкурентної боротьби, є зміни в технології виробництва, комп'ютеризація опрацю-

вання економічної інформації, постійні нововведення в податковому законодавстві, зміни процентних ставок і курсів валют тощо. В цих умовах перед керівництвом підприємств виникає багато проблемних питань. Відповідь на них може дати діагностика фінансового стану, яка є одним із інструментів дослідження реальних можливостей господарюючого суб'єкта, зокрема його фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності його активів та забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності, за допомогою якої забезпечується належний рівень його економічної безпеки. Важливим є визначення сутності “діагностика фінансового стану”, що дозволить зрозуміти та сформулювати своє бачення цього поняття.

У науковій літературі можна побачити різні підходи до визначення поняття “діагностика фінансового стану”, проте досі не вироблена єдина концепція, не визначено її зміст та функції (табл. 1).

Узагальнюючи різні підходи науковців, можна запропонувати наступне визначення цього поняття: діагностика фінансового стану – це процес аналізу фінансового стану об'єкта, за допомогою якого встановлюються проблеми його функціонування та причини їх виникнення для забезпечення нормальної господарської діяльності підприємства.

Враховуючи теоретичні обґрунтування, метою діагностики фінансового стану підприємства повинна бути оцінка динаміки розвитку підприємства та пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Виходячи з мети, слід виокремити основні завдання діагностики фінансового стану підприємства, які наведені на рис. 1.

Виходячи з завдань діагностики фінансового стану підприємства, очевидно є необхідність ефективного управління фінансовим станом підприємства, що передбачає систематичність його оцінки з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. З огляду на це діагностику фінансового стану, на нашу думку, доцільно проводити за такими етапами:

- перебудувати механізм управління всього підприємства з урахуванням вимог фінансової прозорості: наприклад, для великих підприємств і холдингів найбільш ефективною системою є бюджетне управління;
- розробити відповідну організаційну структуру управління з поділом на бізнес-одиниці;
- організувати роботу фінансової служби таким чином, щоб була можливість одержувати інформацію з усіх напрямків робіт: по об'єктах фінансового управління; по управлінських процесах (планування, аналіз, прогноз); по фінансових потоках тощо.

Підходи до визначення поняття “діагностика фінансового стану”

Автор	Визначення поняття
Бень Т. Г., Копчак Ю. С.	Діагностика фінансового стану – оцінка фінансового стану підприємства за допомогою поглибленого та експрес-аналізу, які виявляють проблемні зони підприємства і причини їх виникнення [9, 10]
Приймак С. В.	Запропоновано таке поняття, як “фінансова діагностика” – синонім до поняття “діагностика фінансового стану”. “Фінансова діагностика – це процес ідентифікації якості фінансового стану підприємства та визначення чинників, які впливають на його фінансові параметри” [8].
Сметанюк О. А.	Діагностика фінансового стану - ідентифікація стану об’єкта через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, направлених на виявлення домінуючих факторів такого стану, симптомів та причин виникнення проблеми або можливих ускладнень, оцінку можливостей підприємства реалізувати стратегічні й тактичні цілі, підготовку необхідної інформаційної бази для прийняття рішення. Діагностика покликана забезпечувати комплексне виявлення, аналіз, ліквідування та прогнозування проблем підприємства з метою забезпечення прийняття випереджуючих управлінських рішень, спрямованих на досягнення його стратегічних та тактичних цілей [7].
Вартанов А. С., Сокиринська І. Г., Соколовська З. Н.	З позицій системного підходу економічна діагностика дозволяє не тільки всебічно оцінювати стан об’єкта в умовах неповної інформації, але і виявляти проблеми його функціонування, а також визначати шляхи їх вирішення, враховуючи коливання параметрів системи. Вартанов А. С. вказує на суттєві відмінності діагностики від аналізу, які не враховуються багатьма авторами: “на відміну від економічного аналізу, який направлений на вивчення динаміки економічних показників, діагностика дозволяє ще й виявляти структуру зв’язків між цими показниками, щільність та динаміку цих зв’язків” [3].
Коротков Е. М., Беляев А. А., Валовий Д. В.	Діагностика фінансового стану – визначення стану об’єкта, предмету явища або процесу управління через реалізацію комплексу дослідницьких процедур, пошук в них слабких ланок та “вузьких місць” [6].
Гетьман О.О., Шаповал В.М.	Діагностика фінансового стану – спосіб розпізнавання соціально-економічної системи за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур і виявлення в них слабких ланок і “вузьких місць” [5].
Родіонова Н. В.	Діагностика фінансового стану – це встановлення діагнозу ненормального стану об’єкта дослідження, яке необхідне для вироблення стратегії і тактики господарської поведінки підприємства в умовах швидко мінливої кон’юнктури [4]. Автор пропонує проводити діагностику стану підприємства в двох напрямках: 1) фінансове та техніко-економічне діагностування з економічної точки зору, що передбачає періодичне дослідження відповідних аспектів стану підприємства з метою уточнення тенденцій розвитку всіх видів діяльності, положення в траєкторії життєвого циклу і потім прийняття економічно і соціально обґрунтованих рішень для корегування; 2) організаційне діагностування як система методів, прийомів і методик проведення досліджень для визначення цілей функціонування господарюючого суб’єкта, способу їх досягнення, виявлення проблем і вибору варіанту їх вирішення [3]
Муравйов А. І.	Діагностика фінансового стану – спосіб встановлення характеру збоїв нормального перебігу господарського процесу на підставі типових ознак, властивих тільки даному об’єкту. Автор акцентує увагу лише на аналізі і контролі відхилень від нормального перебігу господарської діяльності підприємства. Але це не розкриває повністю зміст діагностики, її потенційні можливості як сучасного управлінського інструменту. Крім того, поняття “нормальний перебіг господарського процесу” може трактуватися неоднозначно, що не дозволяє зробити кінцевих висновків про стан об’єкта дослідження [3].

У міру необхідності також доцільно провести методичне оснащення фінансової служби засобами, методами, принципами сучасного фінансового управління, тобто фактично навчити персонал використовувати сучасні засоби фінансової діагностики, зокрема розробити стандарти управлінського обліку всього підприємства в цілому й для кожної ланки та виду діяльності окремо: форми звітності, строки, систему інформаційних потоків, документообігу і т.д. Особливо важливо досягти сполучення управлінського фінансового й бухгалтерського обліку, оскільки основним джерелом фактичної фінансової

інформації є бухгалтерія підприємства. Ціль цього етапу - забезпечити оперативне надходження й узагальнення необхідної фінансової інформації, а також необхідно провести автоматизацію за допомогою сучасних комп’ютерних технологій і програмного забезпечення відзначених вище заходів [7, с. 27].

Роль економічної діагностики в підвищенні ефективності управління фінансовим станом підприємства та забезпеченні його економічної безпеки визначається виконанням основних функцій, серед яких доцільно виділити оцінюючу, діагностичну і пошукову. Їх характеристика представлена на рис. 2.

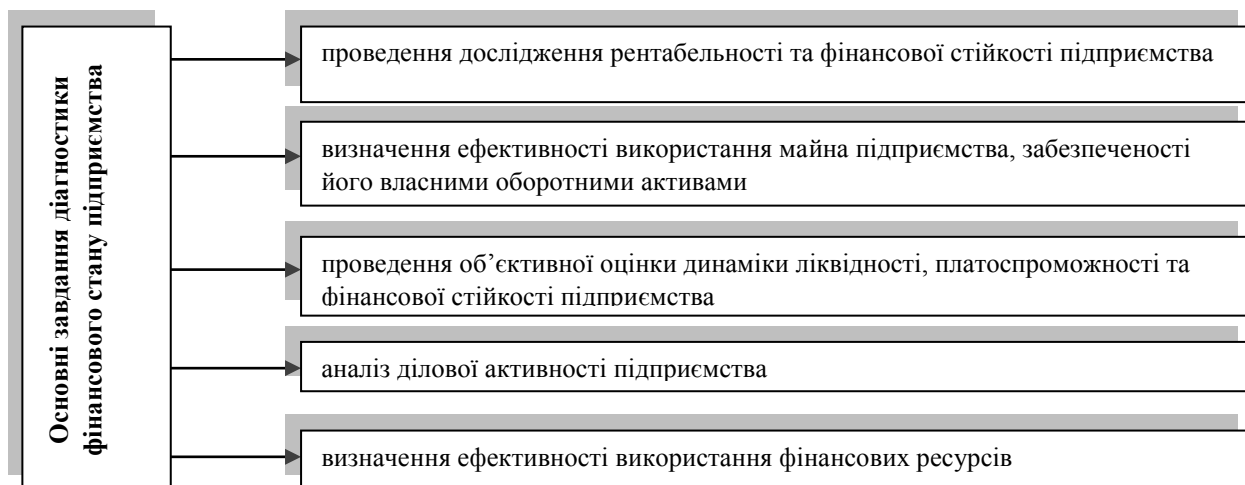

Рис. 1. Основні завдання діагностики фінансового стану підприємства

Рис. 2. Характеристика функцій економічної діагностики

Діагностика фінансового стану є обов'язковою складовою фінансового менеджменту будь-якого підприємства та передбачає здійснення повномасштабного аналізу за результатами його господарської діяльності, яка, в свою чергу вважається ефективною, якщо підприємство раціонально використовує реальні ресурси, своєчасно погашає зобов'язання, функціонує рентабельно [2, с. 190]. Вдтак, можна дійти висновку, що економічна діагностика дозволяє:

- приймати обгрунтовані рішення з управління фінансовою діяльністю підприємства;
- дослідити зміни в діяльності підприємства в результаті внутрішніх і зовнішніх впливів, визначити їх види і процеси їх перебігу;
- своєчасно виявляти і розпізнавати незадовільний фінансовий стан підприємства за непрямими ознаками;
- виробити коректну фінансову політику, стратегію і тактику;
- сформулювати висновки про фінансовий стан підприємства на дату завершення цього дослідження і на перспективу;
- визначити можливі заходи покращення фінансового стану суб'єкта управління.

Виходячи з мети, завдань, етапів та функцій, діагностику фінансового стану підприємства доцільно здійснювати за такими основними напрямками, які наведені на рис. 3.

Результатом діагностики фінансового стану є отримання певної кількості основних, найбільш інформативних параметрів, які об'єктивно і точно відображають фінансовий стан підприємства. На основі цих параметрів розробляють плани і прогнози щодо фінансового оздоровлення.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні високого рівня економічної безпеки підприємства.

Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути виниклі загрози або пристосуватися до наявних умов, що негативно впливають на його діяльність [11, с. 34]. Рівень економічної безпеки підприємства

залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і спеціалісти будуть спроможні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

тання корпоративних ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу. Оцінка поточного рівня забезпечення економічної безпеки підприємства по фінансовій складовій здійснюється

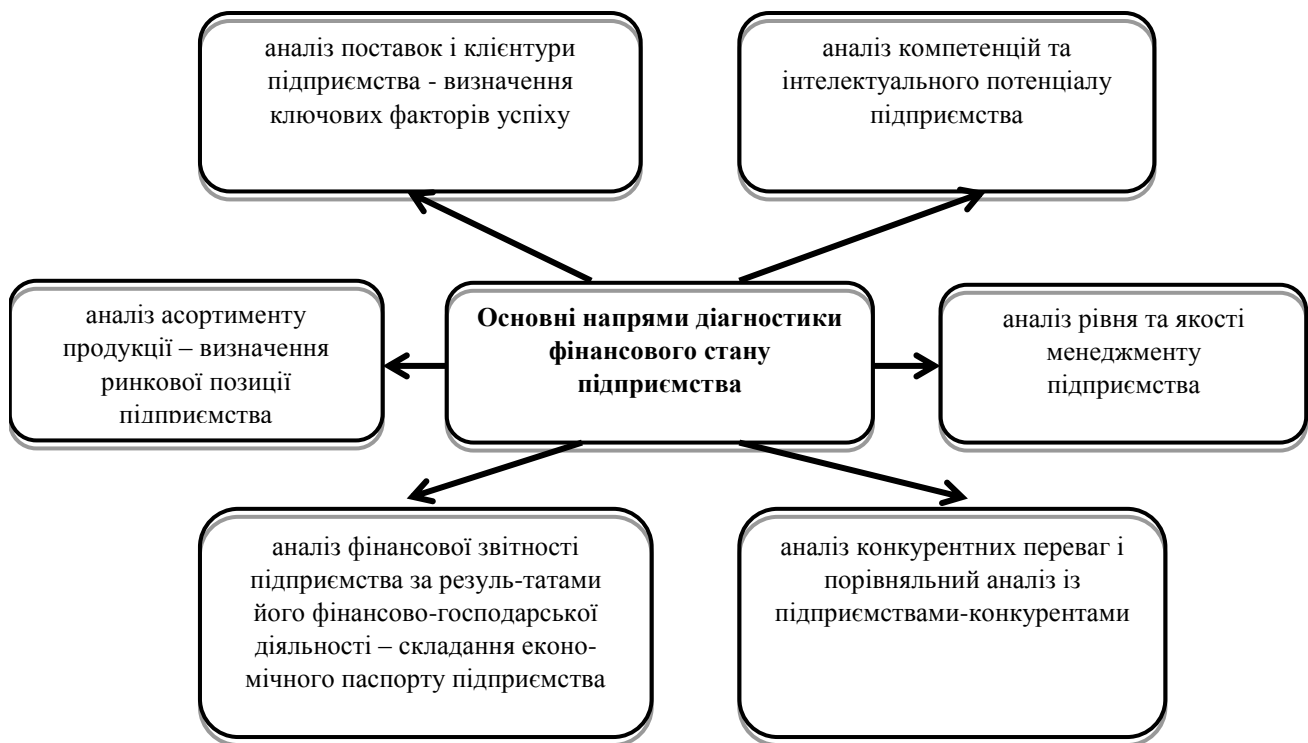

Рис. 3. Основні напрями діагностики фінансового стану підприємства

Складові системи забезпечення економічної безпеки визначаються двома факторами:

- потенційним складом і структурою загроз;
- фінансовими можливостями підприємства.

Від ефективного управління економічною безпекою підприємства залежить у певній мірі і його фінансовий стан. Разом з тим, за результатами діагностики фінансового стану підприємства можна дійти висновків про правильність прийнятих рішень, спрямованих на досягнення необхідного рівня його економічної безпеки. Враховуючи вищесказане, організація й функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки повинні базуватися на принципах комплексності або системності, безперервності, законності, сполучення превентивних і реактивних заходів, диференційованості, сполучення гласності й конфіденційності, компетентності, економічної доцільності.

Джерелами негативного впливу на економічну безпеку підприємства можуть бути свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання, збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття й технологічні розробки, формажорні обставини тощо).

Економічна безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного викорис-

на основі докладного аналізу загроз негативних впливів на фінансовий стан підприємства і можливих збитків, зазнаних підприємством у результаті реалізації даних негативних впливів, а також існуючої на підприємстві системи аналізу й оцінки всебічних результатів його фінансово-господарської діяльності в розрізі діагностики фінансового стану підприємства як підґрунтя забезпечення його економічної безпеки.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Політична та фінансова нестабільність у країні обумовлює необхідність діагностики фінансового стану підприємства як основного елемента забезпечення його економічної безпеки. В процесі дослідження нами було виділено наступні етапи проведення діагностики фінансового стану підприємства: формувати механізм управління всього підприємства з урахуванням вимог фінансової прозорості; організувати роботу фінансової служби таким чином, щоб була можливість одержувати інформацію з усіх напрямків робіт; розробити стандарти управлінського обліку всього підприємства в цілому й для кожної ланки та виду діяльності окремо; провести автоматизацію за допомогою сучасних комп'ютерних технологій і програмного забезпечення відзначених вище заходів. Також нами

були виділені основні напрями проведення діагностики фінансового стану підприємства, які включають: аналіз фінансової звітності підприємства за результатами його фінансово-господарської діяльності – складання економічного паспорту підприємства; аналіз конкурентних переваг і порівняльний аналіз із підприємствами-конкурентами, аналіз асортименту продукції – визначення ринкової позиції підприємства; аналіз рівня та якості менеджменту підприємства; аналіз компетенцій та інтелектуального потенціалу підприємства; аналіз поставок і клієнтури підприємства - визначення ключових факторів успіху.

Застосування підприємствами наданих діагностичних процедур дозволить оцінювати не лише наслідки прийняття поточних і стратегічних рішень, але й визначати можливі перспективи його розвитку. Вчасно й правильно проведена діагностика фінансового стану дозволить підприємству запобігти кризового стану та забезпечить високий рівень економічної безпеки.

Відтак, необхідність вчасної та правильної діагностики фінансового стану підприємства в контексті забезпечення його економічної безпеки є актуальною проблемою та потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антикризисное управление : [учеб. для студ. вузов, обуч. по экон. спец.] / [Э. М. Коротков, А. А. Беляев, Д. В. Валовой и др. ; ред. Э. М. Коротков]. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 431 с.
2. Бень Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53-61.
3. Гетьман О. О. Економічна діагностика : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
4. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. / М. І. Камлик. – К. : Атіка, 2005. – 432 с.
5. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : навч. посіб. / Т. Д. Костенко, С. О. Підгора, В. С. Рижиков, А. А. Герасимов. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
6. Лук'янова В. В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства / В. В. Лук'янова // Вісник ХНУ. – 2009. – № 3, Т. 1.
7. Мойсеєнко І. П. Моделі аналізу економічної безпеки суб'єктів господарювання / І. П. Мойсеєнко,

М. Я. Демчишин // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10 (112). – С. 64-73.

8. Приймак С. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 [Текст] / С. В. Приймак. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 23 с.

9. Родионова Н. В. Антикризисный менеджмент / Родионова Н. В. – М. : Юнити-Дана, 2001. – 223 с.

10. Сметанюк О. А. Діагностика фінансового стану підприємства в системі антикризового управління : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 [Текст] / О. А. Сметанюк. – Х. : ХНУ, 2006. – 22 с.

11. Економічна діагностика підприємств: методичний та практичний інструментарій : навч. посіб. / Л. В. Фролова, О. О. Никитенко, С. О. Ермак, Л. В. Івкова. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2007. – 158 с.

REFERENCES

1. Korotkov, Je. M. Beljaev, A. A. and Valovoj, D. V. (2003), *Antikrizisnoe upravlenie*, INFRA-M, Moscow.
2. Ben', T. H. and Dovbnia, S. B. (2002), *Intehral'na otsinka finansovoho stanu pidprijemstv*, *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 53-61.
3. Het'man, O. O. and Shapoval, V. M. (2007), "Ekonomiczna diahnostryka", *Tsentr navchal'noi literatury*, Kyiv.
4. Kamlyk, M. I. (2005), *Ekonomiczna bezpeka pidprijemnyts'koi diial'nosti. Ekonomiko-pravovyy aspekt*, Atika, Kyiv.
5. Kostenko, T. D. Pidhora, Ye. O. Ryzhykov, V. S. and Herasymov, A. A. (2007), *Ekonomicznyj analiz i diahnostryka stanu suchasnoho pidprijemstva*, 2nd, Centre textbooks, Kyiv.
6. Luk'ianova, V. V. (2009), *Suchasnyj stan teoretychnykh osnov diahnostryky diial'nosti pidprijemstva*, *Visnyk KhNU*, vol. 3, T. 1.
7. Mojseienko, I. P. and Demchyshyn, M. Ya. (2010), *Modeli analizu ekonomichnoi bezpeky sub'ektiv hospodariuvannia*, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 10/112, pp. 64-73.
8. Pryjmak, S. V. (2007), *Diahnostryka finansovoho stanu pidprijemstva v systemi kontrolinhu*, Kyiv.
9. Rodionova, N. V. (2001), *Antikrizisnyj menedzhment*, Juniti-Dana, Moscow.
10. Smetaniuk, O. A. (2006), *Diahnostryka finansovoho stanu pidprijemstva v systemi antykrizovoho upravlinnia*, KhNU.
11. Frolova, L. V. Nykytenko, O. O. Ermak, S. O. and Ivkova, L. V. (2007), *Ekonomiczna diahnostryka pidprijemstv: metodychnyj ta praktychnyj instrumentarij*, DonNUET, Donets'k.